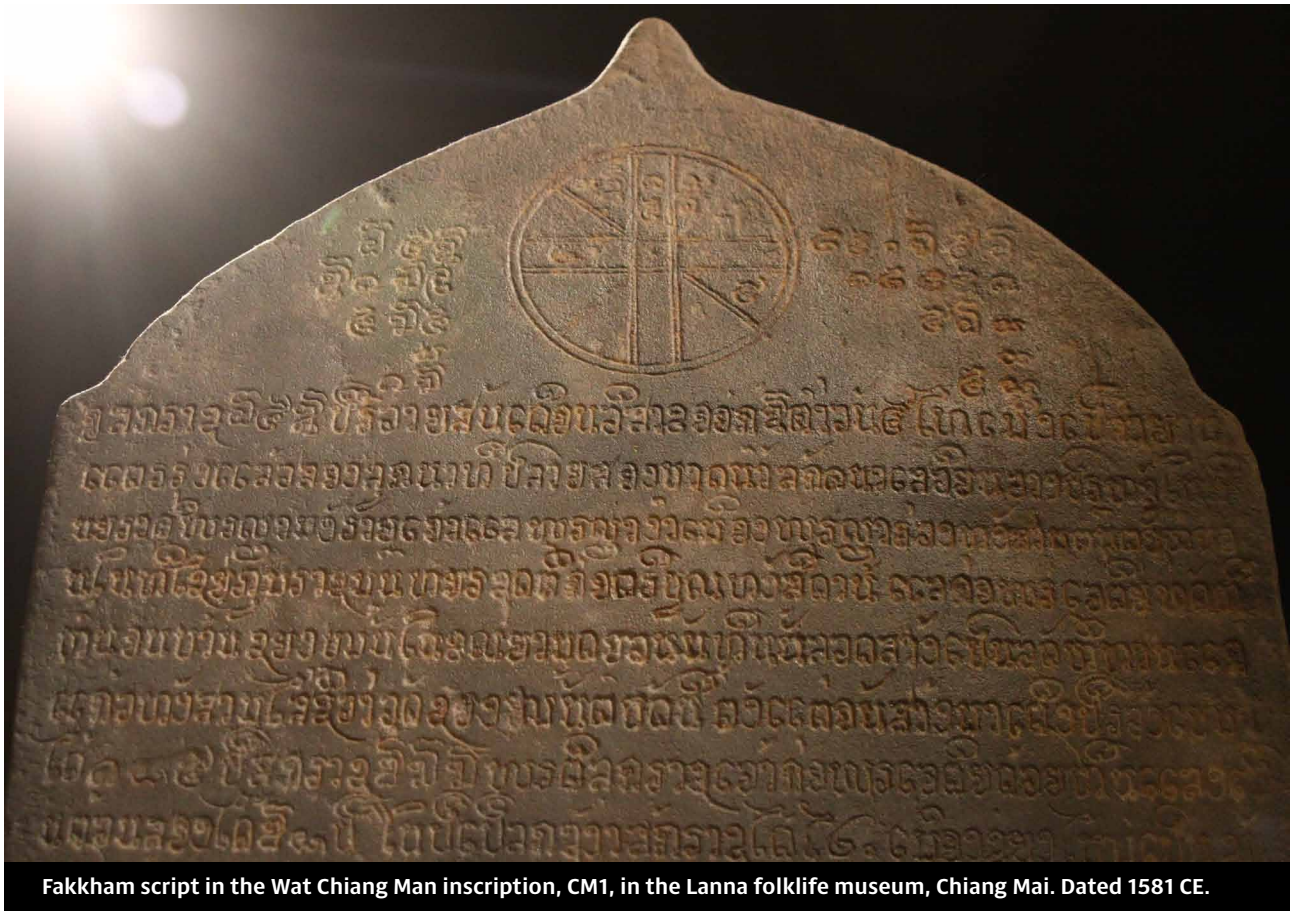

Fakkham

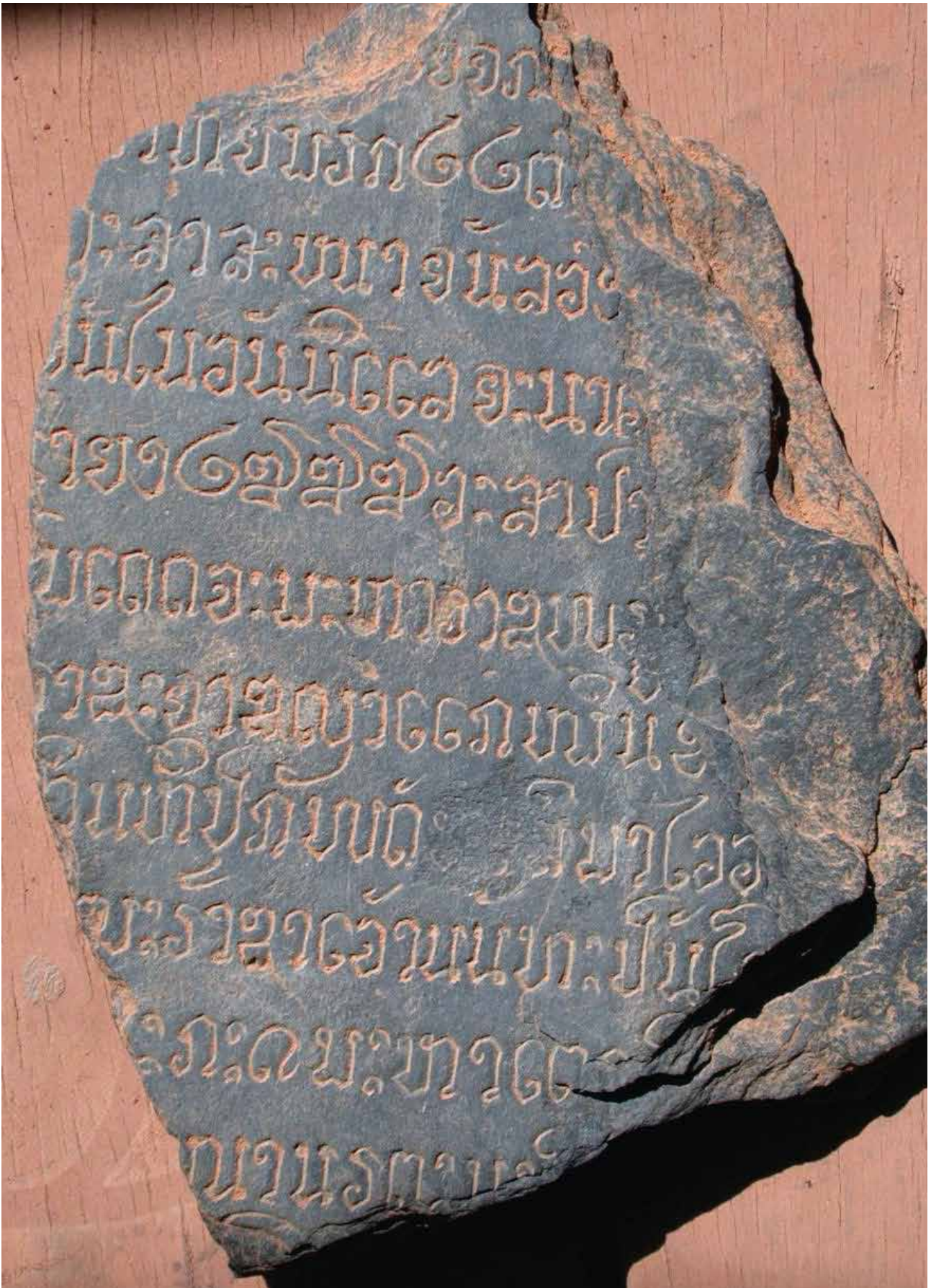
Fakkham script in the Wat Chiang Man inscription, CM1, in the Lanna folklife museum, Chiang Mai. Dated 1581 CE.

Fakkham is an inscripational form of the Thai script that developed in northern Thailand's Lanna kingdom (13th to 18th centuries) and spread to the surrounding areas of Kengtung (Chiang Tung, Shan State), Sipsongpanna (Southern China), Isaan (eastern Thailand) and Lanxang (Laos). The script was chiefly used between the beginning of the 15th century and the early 17th century, and experienced a short revival between 1796 and 1827.

The Lanna kingdom used two scripts: the comparatively better-known Tham Lanna script, which was (and still is) used for religious purposes; and the Fakkham script, or Thai Lanna, was used for secular purposes. "Fakkham", also romanised as "fak khaam", refers to tamarind seed pods, which share the elongated, curving forms of the script.

Most authors (e.g Wimonkasam, Lorrillard) agree Fakkham is a development of the earlier Lithai style of the Sukhothai era, while other authors (e.g Penth) suggest it also drew influences from the Old Mon script and later perhaps Tham Lanna, with which it shares certain characters. In Isaan and Laos, Fakkham evolved into the Thai Noi / Lao Buhan script by the early 16th century; in Laos this was later revised into the modern Lao script. Meanwhile in northern Thailand, Fakkham gave rise to the handwritten Nithet style used for poetry between the mid-16th century and the 19th century. One author (Hartmann) surmises that Fakkham is also ancestral to the more easterly Red, White and Black Thai scripts (Tai Daeng, Tai Khao / Tai Dón and Tai Dam / Tai Viet).

Like the related Nithet, Thai Noi / Lao Buhan and Tham scripts, Fakkham makes use of subscript consonants, ligatures, independent vowels and a group of diacritical marks that are not found in standard Thai (Thai Siam) script. These additional features mean Fakkham cannot be represented in Thai Unicode as it stands.

Inscription of That Chom Sing, 1569, from Lorrillard 2009.

บทที่ 4

อักษรไทยฝักขาม

อักษรไทยฝักขาม มีรูปแบบหรือสัณฐานและอักษรวิธีส่วนใหญ่คล้ายกับอักษรไทยสุโขทัย ดังนั้นจึงมีนักอักษรโบราณหลายท่านกล่าวว่า เป็นอักษรสกุลพ่อขุนรามคำแหง นั่นคือ รูปสัณฐานตัวอักษรระบบตัวสะกดได้อักษรพ่อขุนรามคำแหงเป็นต้นแบบ โดยเฉพาะอักษรสุโขทัยสมัยพระเจ้าลิไท ซึ่งได้ปรับปรุงระบบอักษรวิธีจนเป็นที่นิยมใช้อย่างกว้างขวาง

อักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไทได้แพร่กระจายไปยังหัวเมืองต่างๆ ที่อยู่ในอำนาจสุโขทัย และอาณาจักรใกล้เคียง เช่น อาณาจักรล้านนาไทย ล้านช้าง รวมทั้งอยุธยา ซึ่งในสมัยนั้นยังเป็นรัฐอิสระไม่ได้ขึ้นอยู่ใต้อำนาจสุโขทัย

จารึกและเอกสารโบราณของอาณาจักรล้านนาไทยนิยมใช้อักษรฝักขามจารึกเรื่องราวการสร้างพระพุทธรูปและศาสนสถานในพุทธศาสนาตลอดจนการกัลปนาสิ่งของ ไร่นา ข้าคน เงินทองให้แก่วัดลงบนหลักศิลามากกว่าอักษรชนิดอื่นที่ใช้ในล้านนาไทย อักษรฝักขามมีอายุการใช้งานที่เก่าที่สุดยาวนานถึง 416 ปี นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 24

ตามหลักฐานที่ได้จากจารึกและประวัติศาสตร์ กล่าวว่า พระสุมนเถระซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ของอาณาจักรสุโขทัยได้รับนิมนต์จากพระเจ้ายอวาทย์แห่งอาณาจักรล้านนา เชียงใหม่ให้ขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ และท่านได้สร้างศิลาจารึกวัดพระยืนขึ้นที่อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เมื่อ พ.ศ. 1913 รูปสัณฐานของตัวอักษรจารึกวัดพระยืนเป็นอักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไท ศิลาจารึกวัดพระยืนนี้เป็นหลักฐานสำคัญแสดงให้เห็นว่าอักษรสุโขทัยได้แพร่เข้ามายังอาณาจักรล้านนาพร้อมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ภายหลังตัวอักษรสุโขทัยสมัยพระเจ้าลิไทนั้นได้ปะปนกับอักษรวิธีของอักษรล้านนาจึงมีลักษณะบางประการแตกต่างไปจากอักษรต้นแบบ ดังเช่นจารึกวัดสุวรรณวิหารที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1954 เป็นจารึกอักษรฝักขามที่เก่าที่สุด ดังนั้นนักอักษรโบราณจึงยึดถือศิลาจารึกวัดสุวรรณวิหาร ซึ่งกรมศิลปากรได้จัดจารึกวัดสุวรรณวิหาร ลพ.9 (หมายถึง จารึกลำพูนหลักที่ 9) เป็นต้นแบบของอักษรไทยฝักขาม อักษรไทยฝักขามนั้นมีชื่อเรียกต่างกัน 2 ชื่อ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานถึงการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไปเป็น 2 กลุ่มนั้นดังนี้

กลุ่มหนึ่งพิจารณาว่า รูปแบบหรือรูปสัณฐานของตัวอักษรฝักขามคล้ายคลึงกับอักษรสุโขทัยมากจึงเรียกอักษรฝักขามว่า "อักษรสุโขทัย" หรือ "อักษรไทยสุโขทัย" ที่ใช้ในล้านนาไทย "อักษรไทยล้านนา" และอักษรไทยภาคเหนือ

กลุ่มที่สอง พิจารณาเห็นรูปสัณฐานตัวอักษรค่อนข้างสูงและมีเส้นโค้งงอเหมือนฝักมะขามจึงเรียกว่า ฝักขามหรือฝักมะขาม ประกอบอยู่ด้วย เช่น หนังสือฝักขาม ตัวฝักขาม อักษรวัดมะขาม อักษรขอมฝักขาม และอักษรไทยฝักขาม ชื่อที่นิยมเรียกกันมากที่สุดคือชื่อ “ตัวฝักขามหรืออักษรฝักขาม”¹⁷

อักษรไทยฝักขามใช้ในการจารึกกว้างขวางในช่วงเวลา 416 ปี ช่วงเวลาที่ปรากฏการใช้แพร่หลายประมาณ 200 ปี ระหว่าง พ.ศ. 1954 ซึ่งเป็นจารึกอักษรฝักขามที่เก่าที่สุดและจารึก ชม.30 (เชียงใหม่ หลักที่ 30) เป็นจารึกที่จารึกใหม่ที่สุด พ.ศ. 2370

หลักฐานการใช้อักษรฝักขามเท่าที่ปรากฏ ทำให้เข้าใจว่าในสมัยพระเจ้าติโลกราชและพระเมืองแก้วมีการใช้มากกว่าสมัยอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะในสมัยพระเจ้าติโลกราชและสมัยพระเจ้าเมืองแก้วการพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมากกว่าสมัยใด ๆ เพราะนอกจากพบตัวอักษรฝักขามกระจายอยู่ทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นดินแดนในความปกครองของอาณาจักรล้านนาไทยมาก่อนแล้วยังพบหลักฐานการแพร่เข้าไปยังเมืองเชียงตุง เชียงรุ่ง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในสาธารณรัฐสังคมนิยมพม่า

การเลิกใช้อักษรฝักขาม

การใช้อักษรไทยฝักขามหลักฐานที่เก่าที่สุดคือ จารึก ลพ. 9 ซึ่งจารึกเมื่อปี พ.ศ. 1954 ต่อจากนั้นตัวอักษรไทยฝักขามก็ได้รับความนิยมมากขึ้น ในช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2000 ถึง พ.ศ. 2099 มีการพบจารึกอักษรไทยฝักขามเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นการพบจารึกอักษรฝักขามเริ่มลดน้อยลงจนไม่มีการใช้อักษรชนิดนี้อีก การเสื่อมถอยความนิยมการใช้อักษรไทยฝักขามนี้น่าจะมีสาเหตุอย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน

1. ความนิยมใช้ตัวอักษรธรรมล้านนามีมากขึ้น กล่าวคือช่วงเวลาที่อักษรไทยฝักขามแพร่ขยายไปทั่วอาณาจักรล้านนาไทยนั้น ขณะเดียวกันตัวอักษรธรรมล้านนาก็เริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้น เพราะอักษรธรรมเป็นอักษรที่ใช้เขียนพระธรรมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าติโลกราช พระองค์โปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2020 แล้วโปรดให้ใช้ตัวอักษรพื้นเมืองในรัชสมัยของพระองค์ อักษรพื้นเมืองนั้นก็คือตัวอักษรธรรมล้านนานั้นเอง ทั้งนี้คงถือว่าคัมภีร์ไตรปิฎกใช้ตัวอักษรฝักขามเป็นคัมภีร์ที่

¹⁷ กรรณิการ์ วิมลเกษม. อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ (นครปฐม, แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี พระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526) หน้า 19.

ยังไม่ได้ชำระตรวจแก้ คัมภีร์ไตรตรวจแก้แล้วหรือสังคายนาแล้วก็ให้กลับไปหรือจารึกลงบนแผ่นศิลา โดยโปรดให้ใช้อักษรธรรมล้านนาบันทึกพระธรรมคัมภีร์

จากสาเหตุนี้ทำให้อักษรธรรมล้านนาเป็นที่นิยมในสมัยต่อมาหรือส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความคุ้นเคยมาก่อนอักษรฝักขามก็เป็นได้

2. ความไม่สงบสุขของบ้านเมือง ขณะที่ตัวอักษรไทยฝักขามเริ่มเสื่อมความนิยมลงเป็นลำดับ ขณะเดียวกันที่อาณาจักรล้านนาไทยก็ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าเป็นเวลาร่วม 200 กว่าปี (2101 - 2330) ช่วงเวลานั้น การพระพุทธรูปศาสนาเสื่อมโทรมลง การสร้างวัด ศาสนสถานและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนามีน้อย ด้วยเหตุนี้จึงไม่พบจารึกที่จารึกในระหว่าง พ.ศ. 2159 - 2338 เลย อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีการใช้อักษรไทยฝักขามนานถึง 179 ปี เมื่อพ้นจากอำนาจของพม่าแล้ว พระเจ้ากาวิละทรงนำอักษรไทยฝักขามมาใช้จารึกบนแผ่นศิลาอีก แต่ยังคงไม่เป็นที่นิยมจึงพบจารึกอักษรไทยฝักขามเพียง 4 หลัก ระหว่าง พ.ศ. 2339 - 2370 นี้แสดงให้เห็นว่าอักษรไทยฝักขามเป็นที่รู้จักของประชาชนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3. มีการใช้อักษรชนิดใหม่ อักษรชนิดนี้เป็นอักษรที่เกิดจากการนำอักษรฝักขามมาเขียนเป็นรูปกลม ๆ อย่างอักษรธรรมล้านนาและมีการเติมศอกหรือหนามเดยบนตัวอักษรบางตัว มีระบบอักษรวิธีบางประการเหมือนอักษรธรรมล้านนา อักษรชนิดนี้เรียกว่า "อักษรไทยนิเทศ" อักษรขอมเมือง อักษรขอมเสียบหรืออักษรขอมไทย อักษรนี้พบว่าใช้เขียนเรื่องราวทางคดีโลก เช่น โคลงนิราศทริภุญไชย โคลงนิราศดอยเก็ง โคลงพรหมทัต และตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น จะเป็นด้วยตัวอักษรชนิดนี้นิยมเขียนหรือจารบนใบลานหรือกระดาษสา จึงทำให้ต้องเขียนตัวกลม ๆ ป้อม ๆ ก็อาจเป็นได้

การพัฒนารูปสัณฐานของอักษรไทยฝักขาม

รูปอักษรไทยฝักขามในศิลาจารึกวัดสุวรรณวิหาร (ลพ.9) พ.ศ. 1954 พบว่ารูปสัณฐานของตัวอักษรยังคงรูปอักษรไทยสมัยสุโขทัยชัดเจน เพียงแต่มีอักษรวิธีของอักษรธรรมล้านนาปะปนบ้างเพียงเล็กน้อยและพบว่าการปะปนมากขึ้นในสมัยหลังต่อมา แต่กระนั้นศิลาจารึกวัดสุวรรณวิหารได้นำพยัญชนะตัวครึ่งของอักษรธรรมล้านนามาใช้แล้ว เช่น พยัญชนะตัวเชิงเฟื้องหรือหางของระวง (ญ) ย.หางยาว (ย) นอกจากนี้ยังพบการเขียนพยัญชนะประสม โดยใช้เส้นพยัญชนะตัวหน้าแทนเส้นหน้าของพยัญชนะตัวหลังในบางตัวด้วย เช่น

๒๗ = พระ ใ้ระวงควบกล้า

wraparound Ra

เช่น	ม(๓)๒๖	=	ศักราช (สักราชะ)
	ไฉนบุษบา	=	ศรีธมมมหา
	ณัฐิกรราชาภิระ	=	ธมมิกราชาธิราช
	นเรศ	=	นเรนทร์
	สทณโลก	=	สกลโลก

ในจารึก พย.21 พ.ศ.2066 พบว่ามีการเขียนอักษรไทยฝักขามสลับกับอักษรธรรมล้านนาทั้งหลัก แต่ส่วนใหญ่พบว่าเป็นอักษรธรรมล้านนา

นอกจากมีการนำอักษรวิธีอักษรธรรมล้านนามาใช้ปะปนกับอักษรวิธีอักษรไทยฝักขามมากขึ้นแล้ว ยังพบว่ามีเครื่องหมายประกอบการเขียน เช่น ระห้ามเข้ามาใช้ด้วย และยังพบว่ามีผู้นำพยัญชนะตัวสะกด พยัญชนะควบกล้ำอาจวางไว้ได้พยัญชนะตัวสะกดตัวนำ และการใช้พยัญชนะตัวครึ่งหรือตัวเชิงของ ย ร ษ แต่การใช้ตามที่กล่าวมานี้ก็มีได้เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ส่วนใหญ่ยังคงใช้อักษรวิธีแบบเดิมของอักษรไทยสุโขทัยอยู่

เช่น

คำจารึก	คำภาษาไทยกลาง	สถานที่พบ
พฺยาว	พะเยา	ลพ.12 (ลำพูนหลักที่ 12)
พิทักษ์	พิทักษ์	ลพ.15 (ลำพูนหลักที่ 15)
ศรีพิงคราษฏ์	ศรีพิงคราษฏร์	ลพ.15 (ลำพูนหลักที่ 15)
นิมนต์	นิมนต์	ชม.14 (เชียงใหม่ 14)
นคร ¹⁸	นคร ¹⁸	ชม.14 (เชียงใหม่ 14)

Coeng forms of yoYak, soRusi and roRua

Uncertain what these last two are, superscript consonants?

¹⁸ วรรณิการ์ วิมลเกษม. เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-37.

องค์ประกอบของอักษรไทยฝักขาม

อักษรไทยฝักขามประกอบด้วย พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ เครื่องหมายประกอบการเขียนและตัวเลข

รูปพยัญชนะ

Consonants

รูปพยัญชนะมีใช้อยู่ 41 ตัว มีรูปสัณฐานและวิวัฒนาการดังต่อไปนี้
รูปสัณฐานและวิวัฒนาการของตัวอักษรไทยฝักขาม

จากการศึกษาของกรรณิการ์ วัฒนเกษม¹⁹ พบจารึกอักษรไทยฝักขามจำนวน 70 หลัก มีพยัญชนะ 41 ตัว แบ่งการวิวัฒนาการเป็น 4 รุ่น

รุ่นที่ 1 พุทธศตวรรษที่ 20	ระหว่าง พ.ศ. 1954 – 1999	มีจารึก 4 หลัก
รุ่นที่ 2 พุทธศตวรรษที่ 21	ระหว่าง พ.ศ. 2010 – 2099	มีจารึก 55 หลัก
รุ่นที่ 3 พุทธศตวรรษที่ 22	ระหว่าง พ.ศ. 2100 – 2158	มีจารึก 8 หลัก
รุ่นที่ 4 พุทธศตวรรษที่ 24	ระหว่าง พ.ศ. 2339 – 2370	มีจารึก 4 หลัก

อักษรจารึกทั้ง 4 รุ่นนั้น มีรูปสัณฐานดังนี้

	รุ่นที่ 1	รุ่นที่ 2	รุ่นที่ 3	รุ่นที่ 4
ก.	ก ก ก	ก ก ก	ก ก ก	ก ก
ข.	ข ข ข	ข ข ข	ข ข ข	ข ข
ฃ.	ฃ	ฃ ฃ	ฃ	ฃ ฃ
ค.	ค	ค ค ค	ค ค	ค ค ค ค
ฅ.	ฅ ฅ	ฅ ฅ	ฅ ฅ ฅ	ฅ ฅ

¹⁹ กรรณิการ์ วัฒนเกษม. เรื่องเดิม, หน้า 41-60.

รุ่นที่ 1

รุ่นที่ 2

รุ่นที่ 3

รุ่นที่ 4

ข.	ห	หมมมวว ฅ	-
ง.	๑๑	๑๑ ๑๑	๑๑
จ.	๒๒	๒๒ ๒	๒๒
ฉ.	๓	๓ ๓	๓
ช.	๔๔	๔๔๔๔๔๔ ๔๔๔	๔๔๔
ฌ.	๕	๕๕๕๕๕๕	๕๕๕
ญ.	๖	๖๖ ๖๖	๖๖
ฎ.	๗	๗	๗
ฏ.	-	๘๘๘๘๘๘	๘๘๘๘๘๘
ฐ.	๙๙	๙๙๙๙๙๙	๙๙๙๙๙๙
ฑ.	๐๐	๐๐๐๐	๐๐ ๐๐
ฒ.	๑๑	๑๑๑๑	๑๑๑๑
ณ.	๒๒	๒๒๒๒	๒๒๒๒
ด.	๓๓	๓๓๓๓	๓๓๓๓
ต.	๔๔	๔๔๔๔	๔๔๔๔
ถ.	๕๕	๕๕๕๕	๕๕๕๕

รุ่นที่ 1

รุ่นที่ 2

รุ่นที่ 3

รุ่นที่ 4

ท.

ท ท ทท ท

ธ.

ธธ ธธิ ธธ ธิธ

น.

น น นน นน

บ.

บ บ บบบ บบ บบบ

ป.

ป ป ป ปปป ปป ปปป

ผ.

ผ ผ ผผ ผผ ผผ

ฝ.

ฝ ฝฝ ฝฝฝ ฝฝฝ

พ.

พ พ พ พ พพ

ฟ.

- ฟฟฟ ฟฟฟ ฟฟฟ -

ภ.

ภ ภ ภภ ภภ ภภภ

ฉ.

ฉ ฉ ฉฉ ฉฉ ฉฉ

ช.

ช ช ชช ชชช ชชช

ง.

ง ง งง งงง งงง
๕ ๕ ๕๖ ๕๖๖ ๕๖๖

รุ่นที่ 1

รุ่นที่ 2

รุ่นที่ 3

รุ่นที่ 4

ล.   ล ล ล   ล ล ล   ล ล   ล ล ล

ว.   ว ว ว   ว ว ว   ว   ว   ว

ศ.   —   ศ ศ ศ   ศ ศ ศ   ศ

ช.   —   ช ช ช   —   ช

ส.   ษ   ษ ษ   ษ   ษ ษ   ษ ษ ษ

ห.   ห ห   ห   ห ห ห   ห ห

พ.   พ   พ พ พ พ พ   —

อ.   อ อ อ   อ อ   อ อ   อ อ

อย.   อย   อย   อย อย อย

Longtail ya

ธวัช ปุณโณทก²⁰ ได้แบ่งอักษรไทยฝักขามออกเป็น 2 ช่วง โดยได้เสนอตารางเปรียบเทียบอักษรไทยฝักขามช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 (ระหว่าง พ.ศ. 1954 - 2158 กับ พ.ศ. 2339 - 2370) ดังนี้

²⁰ ธวัช ปุณโณทก, เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

ตารางเทียบตัวอักษรไทยฝักขามช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2
(ระหว่าง พ.ศ.1954-2158 กับ พ.ศ.2339-2370)

	พ.ศ. 1954 2158	พ.ศ. 2339 2370		พ.ศ. 1954 2158	พ.ศ. 2339 2370		พ.ศ. 1954 2158	พ.ศ. 2339 2370	รูปสระ (ไม่คอบเปลี่ยน)				
ก	ก	ก	ร	ร	-	พ	พ	-	อะ	โ	อ	โ	โ
ข	ข	ข	ท	-	-	ภ	ภ	ภ	อา	า	า	อา	ข
ฃ	ฃ	ฃ	ษ	ฃ	-	ม	ม	ม	อิ	เ	เ	อิ	โ
ค	ค	ค	ฌ	ค	ฌ	บ	บ	บ	อ	เ	เ	อ	โ
ฅ	ฅ	ฅ	ก	ค	ค	ร	ร	ร	อ	เ	เ	อ	โ
ฆ	ฆ	-	ท	ค	ค	ด	ด	ด	อ	เ	เ	อ	โ
ง	ง	ง	ด	ฌ	ฌ	ว	ว	ว	อ	เ	เ	อ	โ
จ	จ	จ	ท	ก	ก	ค	ค	ค	อ	เ	เ	อ	โ
ฉ	ฉ	ฉ	ช	ค	ค	ช	ช	ช	อ	เ	เ	อ	โ
ช	ช	ช	น	น	น	ส	ส	ส	อ	เ	เ	อ	โ
จ	จ	จ	บ	บ	บ	ห	ห	ห	โอะ	เ	เ	อ	โ
ฉ	-	-	บ	ป	ป	ห	ป	-	<p>เลข ใช้เลขในธรรมของอักษร ยวน หรือ ธรรมทานนา</p> <p>Fakkham uses the Yuan numerals? No, see pp19, 37</p>				
ช	ช	ช	ด	ผ	ผ	ด	ด	ด					
ซ	-	-	พ	พ	พ	ด	พ	ด					

ตารางที่ 1

รูปพยัญชนะในจารึก ลพ. 38 และจารึก ลพ. 9

พยัญชนะ ปัจจุบัน	ลพ. 38	ลพ. 9	พยัญชนะ ปัจจุบัน	ลพ. 38	ลพ. 9
ก	ก ก ก	ก ก ก	ข	ข ข	ข
ข	ข ข ข	ข	ฃ	ฃ ฃ ฃ	ฃ ฃ
ฃ	ฃ	ฃ	ค	ค ค ค	ค ค
ค	ค ค ค	ค ค	ฅ	ฅ	ฅ
ค	ค ค ค	ค ค	ฆ	ฆ ฆ ฆ	ฆ
ฌ	ฌ ฌ	ฌ	ง	ง ง	
ง	ง ง ง	ง ง ง	จ	จ จ จ	จ จ
จ	จ จ จ	จ จ	ฉ	ฉ ฉ ฉ	ฉ ฉ
ฉ	ฉ ฉ	ฉ	ช	ช ช ช	ช ช
ช	ช ช	ช ช	ซ	ซ ซ ซ	ซ ซ
ฌ	ฌ ฌ		ฌ	ฌ ฌ	ฌ
ฎ	ฎ ฎ ฎ	ฎ	ญ	ญ ญ ญ	ญ ญ
ณ	ณ	ณ ณ ณ	ฎ	ฎ	
ด	ด ด ด	ด ด	ฏ	ฏ ฏ ฏ	ฏ ฏ
ต	ต ต	ต	ฐ	ฐ ฐ ฐ	ฐ ฐ
ถ	ถ ถ ถ	ถ ถ	ฑ		ฑ
ท	ท ท	ท ท	ฒ	ฒ ฒ ฒ	ฒ ฒ
ธ	ธ ธ	ธ ธ	อ		อ
น	น น น	น น			

ตารางที่ 2

รูปสระในจารึก สท. 38 และจารึก สท. 9

สระ	สท. 38	สท. 9	สระ	สท. 38	สท. 9
อะ	◌ ◌	◌ ◌	อ	๒	๑
อา	◌ ◌	◌	โอา	๒-๒ ๒-๒	๑-
อิ	◌ ◌	◌ ◌	เีย	-๒-	-๒-
อี	๑ ๑ ๑		เือ		๑-๑
อึ	๑ ๑ ๑		อึ	๑	๑
อู	๑ ๑ ๑				
อุ	◌ ◌	◌	อู	๑	
อู	๑ ๑	๑ ๑	อา	๑	
เอ	๑ ๑ ๑	๑	อา	๑	๑-๑ ๑-๑ ๑-๑
แ	๑๑	๑๑	ไอ	๑ ๑	๑
โอะ		๑-๑	ไอ	๑ ๑	๑
โอ	๑-๑ ๑-๑	๑-๑	เอา	๑-๑	๑-๑

รูปสระอักษรไทยฝักขาม

รูปสระอักษรไทยฝักขาม มีอยู่ 22 รูป ดังนี้

1. รูปสระอะ มีใช้อยู่ 3 รูป ได้แก่

three forms of sara a

1.1 รูปวงกลมเล็ก ๆ 2 วง คล้ายจุด เรียง จากบนลงล่าง :

1.2 รูปเหมือนสระ ะ สระไทยมาตรฐาน ปัจจุบันแต่ปลายหางลงด้านล่าง ๖

1.3 ขีด เส้นตรง 2 เส้น บนลงล่าง =

2. สระอา มี 4 รูป บางรูปคล้ายพยัญชนะตัว ง ต่างกันเพียงสระอาไม่มีเส้นล่าง ดังนี้

four forms of sara aa

2.1

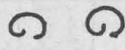
2.2

2.3

2.4

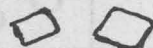
3. สระ อี มีใช้ทั้งหมด 5 รูป ได้แก่

five forms of sara i

3.1 รูปเดือนวงกลม

3.2 รูปวงกลม

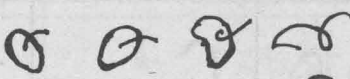
3.3 รูปวงรี

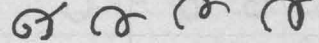
3.4 รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

3.5 รูปหัวใจ

4. สระ อี มี 5 รูป ได้แก่

five forms of sara ii

4.1 รูปวงรีแล้วมีขีดออกจากกลางวง

4.2 รูปครึ่งวงกลมแล้วมีขีดหรือหางขมวดตะวัตขึ้น

4.3 รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหรือบางตัวคล้ายผืนผ้าก่อนผืนแล้วมีขีดกลางก่อนข้างมุมขึ้นไป

4.4 รูปคล้ายหัวใจมีขีดคล้ายไม้หันอากาศตะวัตขึ้นไป

4.5 รูปคล้ายจุกคนยื่นออกมาส่วนหางมีขมวดชนิดหนึ่ง

5. สระ อี มี 4 รูป ดังนี้

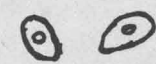
four forms of sara eu

5.1 รูปวงกลม มีจุดกลมเล็กอยู่กลาง

5.2 รูปค่อนวงกลม มีวงกลมเล็กอยู่กลาง

5.3 รูปวงรี มีวงกลมเล็กอยู่กลาง

5.4 รูปสี่เหลี่ยมมี 4 เหลี่ยม บางตัวมีครึ่งวงกลมอยู่กลาง

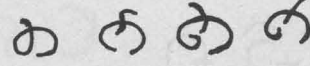
6. สระ อือ มี 5 รูป

five forms of sara euu

6.1 รูปวงรี มีขีด

6.2 รูปค่อนวงกลม มีหางวัดขึ้น

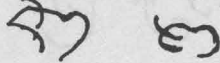
6.3 รูปวงกลม มีขีดออกมาจากส่วนกลาง

6.4 รูปสี่เหลี่ยม มีขีด

6.5 รูปคล้ายหัวใจ มีขีด

7. สระ อุ มี 2 รูป

two forms of sara u

7.1 คล้ายสระ ำ หัวกลับมาทางซ้าย

7.2 คล้ายสระ ำ หัวกลับมาทางขวา

8. สระ อู มี 2 รูป

two forms of sara uu

8.1 ขีดเส้นเดียว

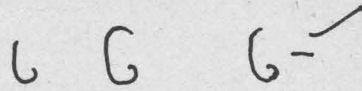

8.2 ขีด 2 เส้น คล้ายสระ อู สระอักษรไทยมาตรฐาน

9. สระ เอ มีรูปดังนี้

sara e and sara ae

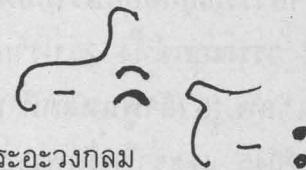

10. สระ แอ มีรูปดังนี้

11. สระ โอะ มี 2 รูปดังนี้

11.1 รูปโค้ง ผสมสระ ะ กลับและไม่มีหัว

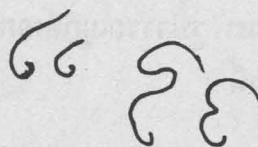

two forms of sara o

11.2 รูปคล้ายสระอักษรไทยมาตรฐาน ผสมสระอะวงกลม

12. สระ โอ มี 2 รูป

12.1

two forms of sara oo

12.2

13. สระ ออ

sara aw

- 14. สระ เออ   ๕ + ๐
- 15. สระ เอีย   ๕ + ๒
- 16. สระ เอือ   ๕ + ๓
- 17. สระ อัว   + ๑ + ๒ + ๓
- 18. สระ ฤ   ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒   are these all lu?
- 19. สระ อ้า   ๓ + ๑
- 20. สระ ไอ ไม้ม้วน   ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐   sara ai mai muan
- 21. สระ ไอ ไม้มลาย   ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐   sara ai mai malai
- 22. สระเอา   ๕ + ๑   sara au

เครื่องหมายวรรณยุกต์   tone marks

เครื่องหมายวรรณยุกต์อักษรไทยฝักขาม มีวรรณยุกต์ใช้ 2 รูป คือ วรรณยุกต์เอก และวรรณยุกต์โท วรรณยุกต์ทั้ง 2 ปราบกฏให้อยู่ในศิลาจารึกตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 เช่น จารึกเลขทะเบียน ลพ.15 (ลำพูนหลักที่ 15) พ.ศ. 2043 จารึกเลขทะเบียน ลป.71 (ลำปางหลักที่ 71) พ.ศ. 2045 และจารึกวัดพระธาตุจอมทอง เลขทะเบียน ชม.17 (เชียงใหม่หลักที่ 17) พ.ศ. 2099 จารึกหลักนี้ใช้วรรณยุกต์เอกและวรรณยุกต์โทสม่่าเสมอมาก หลังจากนั้นพบว่ามีการใช้วรรณยุกต์เอกและวรรณยุกต์โทเรื่อยมา รูปวรรณยุกต์เอกและวรรณยุกต์โทเหมือนกับวรรณยุกต์เอก วรรณยุกต์โทไทยมาตรฐานดังนี้

- รูปวรรณยุกต์เอก   ๑ ๒
- รูปวรรณยุกต์โท   ๓ ๔ ๕   mai ek and mai tho

เครื่องหมายประกอบการเขียนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในอักษรไทยฝักขามดังนี้

1. เครื่องหมายขึ้นต้นข้อความ

๗๗   ๗๗   ๗๗
๗๗   ๗๗   ๗๗
๗๗   ๗๗   ๗๗

start of text

2. เครื่องหมายลงท้ายข้อความ

๗๗   ๗๗
๗๗   ๗๗   ๗๗
๗๗   ๗๗   ๗๗

end of text

3. เครื่องหมายคั่นข้อความ

๗๗
๗๗
๗๗
๗๗

uncertain

ตัวเลขอักษรไทยฝักขาม มีเลข 0 ถึง 9 ดังนี้

ฝักขาม	ไทยปัจจุบัน
๐	๐
๑	๑
๒	๒
๓	๓
๔	๔
๕	๕
๖	๖
๗	๗
๘	๘
๙	๙

อักษรวิธ้อักษรไทยฝักขาม

อักษรไทยฝักขาม เป็นตัวอักษรที่พบในจารึกและไม่แพร่หลายเท่าใดนัก ดังนั้นจึงไม่มีผู้วางหลักเกณฑ์ในการประสมพยัญชนะกับสระไว้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาดูแล้วพบว่าลักษณะการแจกมีตัวสะกดอยู่ในหลักมาตราสะกดทั้ง 9 แม่นั้นเอง ได้แก่

มาตราสะกด แม่ ฦ ฦว	ก กา
มาตราสะกด แม่ ฦก	กก
มาตราสะกด แม่ ฦด	กด
มาตราสะกด แม่ ฦบ	กบ
มาตราสะกด แม่ ฦง	กง
มาตราสะกด แม่ ฦน	กน
มาตราสะกด แม่ ฦม	กม
มาตราสะกด แม่ ฦย	เกย
มาตราสะกด แม่ ฦว	เกว

what are these categories?

มาตราสะกดทั้ง 9 แม่ มีวิธีการแจกดังนี้

1. แม่ ฦ ฦว ก กา ได้แก่ สระที่ประสมพยัญชนะทั้ง 41 ตัว โดยไม่มีตัวสะกด มีวิธีการแจกเหมือนอักษรวิธ้อักษรไทยปัจจุบันดังนี้

อักษรไทยฝักขาม	อักษรไทยปัจจุบัน	ตัวอย่างคำที่ประสมสระกับพยัญชนะ			
๕	+ะ	ก๕	น๕	จ๕	ส๕
		ก๕	น๕	จ๕	ส๕
+ว	+ว	ก๕	น๕	จ๕	ส๕
		ก๕	น๕	จ๕	ส๕
๕	๕	ก๕	น๕	จ๕	ส๕
		ก๕	น๕	จ๕	ส๕

อักษรไทยฝักขาม	อักษรไทยปัจจุบัน	ตัวอย่างคำที่ประสมสระกับพยัญชนะ			
เ๋ย,ย	เีย	เ้าย	เ้าย	เ้าย	เ้าย
		เกีย	เสีย	เนีย	เตีย
+ว	- วั	กัว	ตัว	นัว	ฮัว
		กัว	ตัว	นัว	ฮัว
ู	ฤ	-	-	-	-
+า	+า	ก้า	ต้า	น้า	ฮ้า
		ก้า	ต้า	น้า	ฮ้า
เเ	เเ	ได	ใจ	ใส	ไน
		ได	ใจ	ใส	ไน
เเ	เเ	ไต่	ไต่	ไต่	ไต่
		ไต่	ไต่	ไต่	ไต่
เเ	เเ	ถา	เสา	เตา	เลา
		เกา	เสา	เตา	เลา

คำเขียน คำอ่านพิเศษ หรือคำย่อ หมายถึงคำที่เขียนไม่ค่อยเป็นไปตามหลักเกณฑ์ การเขียน การอ่านโดยทั่ว ๆ ไป จนมีผู้รู้บางท่านเรียกคำเขียน คำอ่านพิเศษนี้ว่า คำมักง่าย

คำเขียนคำอ่านพิเศษนี้ เป็นคำเก่านิยมใช้กันมาแต่โบราณกาลจึงเป็นคำที่มักมีปัญหา สำหรับผู้เริ่มเรียน เพราะคำบางคำเขียนย่อ หรือเขียนอย่างหนึ่ง แต่เวลาอ่านให้อ่านอีกอย่างหนึ่งหรือเวลาอ่านให้อ่านเต็มคำ

เมื่อเป็นเช่นนี้ คำบางคำถ้าอ่านไปตามตัวอักษรที่ปรากฏ ก็จะอ่านไม่ออก หรืออ่านแล้ว ผิด อ่านแล้วไม่ได้ความหมาย ดังนั้นในที่นี้ผู้เขียนจึงได้รวบรวมคำอ่าน คำเขียนพิเศษเท่าที่หา ได้มาแสดงไว้ดังนี้

เบ็ญผล	=	เป็นผล
ริก	=	ฤกษ์
ขี้กขุ	=	ภิกษุ
สรุฐา	=	ศรัทธา
อธวัชดิ	=	อธิบดี
ปุ:ชญา	=	ปัญญา
ควยพ	=	เกวียน
ตัววย	=	ควาย
อดตราฐ	=	อัคคราฐ
คย ๕	=	คอย
หนังสือ	=	หนังสือ
เดือน	=	เดือน
เรื่อน	=	เรื่อน
บพิตร	=	บพิตร
หล่อ	=	หล่อ
นิยาม	=	นิยาม
เจ้าหมื่น	=	เจ้าหมื่น
ธรรม	=	ธรรม
ใหม่	=	ใหม่
กระทำ	=	กระทำ

yo yat nam

2. อักษรไทยฝักขาม

อักษรไทยฝักขาม เป็นอักษรสกุลพ่อขุนรามคำแหง นั่นคือรูปสัณฐานตัวอักษรและระบบสะกดได้อักษรพ่อขุนรามคำแหงเป็นต้นแบบ โดยเฉพาะอักษรสุโขทัยสมัยพระเจ้าลิไท ซึ่งได้ปรับปรุงระบบอักษรวิจิตร เป็นระบบที่นิยมใช้อย่างกว้างขวาง อักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไทนี้ได้แพร่กระจายไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอาณาจักรสุโขทัย และนอกราชอาณาจักร เช่น ดินแดนล้านนาไทย ล้านช้าง รวมทั้งอยุธยา ซึ่งในสมัยนั้นยังเป็นรัฐอิสระ ไม่ได้อยู่ใต้อาณาจักรสุโขทัย

อักษรไทยฝักขามที่ใช้อยู่ในภาคเหนือดินแดนอาณาจักรล้านนาสมัยราชวงศ์มังราย เป็นอักษรที่ได้ต้นแบบมาจากอักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไท และปะปนกับอักษรวิจิตรอักษรยานหรืออักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "อักษรไทยฝักขาม"

ตามหลักฐานศิลาจารึกและประวัติศาสตร์ พบว่าพระสุมนเถระ ซึ่งเป็นพระเถระผู้ใหญ่ของอาณาจักรสุโขทัย ได้รับนิมนต์จากพระเจ้ากือนา กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา เชียงใหม่ ขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาลังกาวงศ์ และได้สร้างศิลาจารึกวัดพระยืน อ. เมือง จ. ลำพูน เมื่อพ.ศ. 1913 รูปสัณฐานตัวอักษรในศิลาจารึกวัดพระยีนนั้นเป็นอักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไททุกประการ ศิลาจารึกวัดพระยีนนี้เป็นหลักฐานว่าอักษรสุโขทัยได้แพร่เข้ามายังหัวเมืองภาคเหนือกับพุทธศาสนา และภายหลังอักษรไทยสุโขทัยได้ปะปนกับอักษรวิจิตรอักษรธรรมล้านนา จึงมีลักษณะบางประการต่างไปจากอักษรต้นแบบ ดังตัวอย่างศิลาจารึกวัดสุวรรณวิหาร สร้างเมื่อ พ.ศ. 1954 และนั่นนักอักษรวิทยาจึงยึดถือศิลาจารึกวัดสุวรรณวิหาร ว่าเป็นต้นแบบของอักษรไทยฝักขาม และหลังจากนั้นอักษรไทยฝักขามก็ใช้ในการบันทึกในศิลาจารึกอย่างกว้างขวางมาจนพ.ศ. 2158 ส่วนระหว่าง พ.ศ. 2158-2338 รวมระยะเวลา 179 ปี ไม่พบศิลาจารึกอักษรไทยฝักขามอีกเลย⁽¹¹⁾ ซึ่งสมัยดังกล่าวสภาพอาณาจักรล้านนาถูกพม่ายึดครอง จึงไม่ได้สร้างศิลาจารึกประกาศอิสรภาพก่อสร้างและที่ดิน ไร่นา ข้าทาส แก้วควาอารามก็เป็นได้ แต่กระนั้นก็ตามเราพบจารึกฐานพระพุทธรูปจำนวนมากที่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา ในยุคสมัยดังกล่าว ฉะนั้นอาจจะสรุปว่าแนวโน้มในการใช้อักษรธรรมล้านนา หรืออักษรยวนนิยมใช้เขียนอย่างกว้างขวาง และนำมาใช้แทนอักษรไทยฝัก ขามที่เคยนิยมใช้กันในสมัยอดีตก็เป็นได้

(11) กรรณิการ์ วิมลเกษม, อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524) หน้า 37.

ครั้งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์หัวเมืองภาคเหนือ มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมภาคเหนือโดยเฉพาะ
ด้านอักษรศาสตร์ ได้ฟื้นฟูอักษรธรรมล้านนามาเป็นอักษรทางราชการ⁽¹²⁾ ส่วนอักษรไทย
ฝักขามไม่ได้รับการฟื้นฟู ถึงอย่างไรก็ตามสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ผู้รู้ชาววัดได้นำอักษรไทยฝัก
ขามมาบันทึกในศิลาจารึกอีก 4 หลัก ดังกล่าวไว้แล้วตอนต้น จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็น
เห็นว่าอักษรไทยฝักขามยังมีผู้รู้จำนวนหนึ่งของภาคเหนืออ่านได้ และนำมาใช้เขียนในศิลา
จารึก

ถึงกระนั้นก็ตามงานการศึกษาวรรณกรรมประเภทประโลมโลก หรือนิทานจักร ๆ
วงศ์ ๆ ของภาคเหนือ พบว่าใช้ตัวอักษรที่พัฒนามาจากอักษรไทยฝักขามเขียนอยู่จำนวนหนึ่ง
ไม่มากนัก เรียกอักษรชนิดนี้ว่า "อักษรไทยนิเทศ" ดังที่ อาจารย์ สิงฆะ วรณวลัย เขียน
ไว้ในคำนำเรื่องโคลงมังทรารบเชียงใหม่ ว่า "อักษรที่ใช้จารเรื่องประโลมโลก คือเรื่อง
ที่ไม่ใช่พระธรรมคำสั่งสอน เท่าที่พบในสมัยโบราณท่านใช้ "อักษรไทยนิเทศ" เป็นอักษร
ล้านนาปนกับอักษรพม่าปนรามคำแหง ซึ่งคนภาคกลางรู้จักในนามว่า อักษรขอมฝักขามนั่นเอง
อักษรชนิดนี้บางทีเรียกสั้น ๆ ว่า อักษรไทย ... ส่วนอักษรธรรมล้านนา หรือตัวเมืองนั้น
สมัยก่อนท่านใช้จารในวรรณกรรมคำสั่งสอนเท่านั้น ถือว่าเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การสัก
การะ จึงไม่นำมาเขียนเรื่องประโลมโลก"⁽¹³⁾

จากการศึกษาของ พรรณเพ็ญ เครือไทย เรื่อง "ระบบการเขียนอักษรไทยนิเทศ"
พบว่าเอกสารโบราณวรรณกรรมภาคเหนือ ประเภทโคลง 11 เรื่องที่คัดลอกเมื่อ
พ.ศ. 2355-2388 บันทึกด้วยอักษรไทยนิเทศ⁽¹⁴⁾ แต่กระนั้นก็ตามรูปสัณฐานของอักษรไทย
นิเทศ เปลี่ยนแปลงไปจากอักษรไทยฝักขามที่พบในศิลาจารึกสมัยราชวงศ์มังรายมาก และยังมี
มีทราวดทรงละม้ายไปทางอักษรไทยน้อยของล้านช้างมากขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้จะกล่าวถึงในตอน
อักษรไทยนิเทศ

---

(12) มณี พยอมยงค์, ตำราเรียนหนังสือล้านนาไทย. (ประเทืองวิทยา, 2511)
หน้า 6.

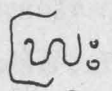

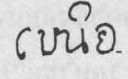
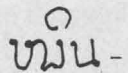
(13) สิงฆะ วรณวลัย, โคลงมังทรารบเชียงใหม่, (ศูนย์หนังสือ เชียงใหม่, 2522)
หน้า 5.

(14) พรรณเพ็ญ เครือไทย, ระบบการเขียนอักษรไทยนิเทศ. (สถาบันวิจัยสังคม,
มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ 2533) หน้า 11.

2.1 การพัฒนารูปสัณฐานของอักษรไทยฝักขาม

อักษรไทยฝักขามในศิลาจารึกวัดสุวรรณหิวหาร (ลพ.9) พ.ศ.1954 นั้นพบว่า รูปสัณฐานของอักษรยังคงรูปอักษรไทยสมัยสุโขทัย เพียงแต่มีอักษรวิธีของอักษรธรรมล้านนา ปะปนบ้าง เพียงเล็กน้อย และปะปนมากขึ้นเป็นทวีคูณในสมัยหลังต่อมา แต่กระนั้นก็ตามศิลาจารึกวัดสุวรรณหิวหารได้นำพยัญชนะตัวครึ่งของอักษรธรรมล้านนามาใช้แล้ว เช่น ระวัง ( ) และ ย.หางยาว ( ) นอกจากนี้ยังพบการเขียนพยัญชนะประสมโดยใช้เส้นต่อกัน ซึ่งเป็นแบบอย่างของอักษรไทยฝักขามภายหลัง

ตัวอย่าง

- 1) ำั ระวาง เช่น - พระ
- 2) ำั ย.หางยาว เช่น - หยค และ - รย (ร้อย)
yo haang yao
- 3) เขียนพยัญชนะประสมติดกัน เช่น เหนือ เหนือ
 หมิ่น - หมิ่น (หมิ่น)

ส่วนสัณฐานของตัวอักษร และอักษรวิธีโดยทั่วไปยังยึดแบบแผนของอักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไท แต่อย่างไรก็ตามอักษรไทยฝักขามซึ่งนิยมใช้อย่างกว้างขวางในสมัยราชวงศ์มังรายได้มีการคลี่คลาย ปรับเปลี่ยนสัณฐานอยู่บ้าง โดยเฉพาะอักษรวิธีอักษรธรรมล้านนาได้เข้ามาปะปนมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาของ กรรณิการ์ วิมลเกษม พบว่าศิลาจารึกภาคเหนือที่เขียนด้วยอักษรไทยฝักขามมีจำนวน 70 หลัก⁽¹⁵⁾ จังหวัดลำพูน 20 หลัก จังหวัดน่าน 2 หลัก จังหวัดแพร่ 1 หลัก จังหวัดลำปาง 6 หลัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน 1 หลัก จังหวัดเชียงใหม่ 16 หลัก จังหวัดเชียงราย 6 หลัก จังหวัดพะเยา 18 หลัก ศิลาจารึกอักษรไทยฝักขามนี้สร้างเก่าที่สุด พ.ศ.1954 (ศิลาจารึกวัดสุวรรณหิวหาร) และสร้างใหม่ที่สุดเมื่อพ.ศ.2370 (ศิลาจารึกวัดพระสิงห์)

(15) กรรณิการ์ วิมลเกษม, เรื่องเดิม. ภาคผนวก หน้า 185-205.

ศิลาจารึกทั้ง 70 หลัก สร้างในสมัยราชวงศ์มังราย 66 หลัก คืออยู่ระหว่างพ.ศ.1954 ถึง พ.ศ.2158 (ศิลาจารึกเลขทะเบียน ชร.7) ส่วนอีก 4 หลัก สร้างสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งห่างจากศิลาจารึกหลังสุดสมัยราชวงศ์มังรายถึง 179 ปี ดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นการพัฒนาารูปแบบสัณฐานตัวอักษรจึงอยู่ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ นั่นคือ ในสมัยราชวงศ์มังรายใช้อยู่เพียง 104 ปี ก็หยุดใช้อักษรไทยฝักขามจารึกในศิลาจารึกเป็นระยะเวลายาวนาน ฉะนั้นสัณฐานของอักษรไทยฝักขามจึงไม่ค่อยจะเปลี่ยนแปลงมากนัก

1. พยัญชนะอักษรไทยฝักขาม

พยัญชนะอักษรไทยฝักขามมี 41 ตัว รูปสัณฐานส่วนใหญ่เหมือนกับอักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไท เกือบทุกตัว อาจจะมีเปลี่ยนแปลงบ้างตามลายมือเขียน แต่โครงสร้างของรูปอักษรยังคงตรงกัน แต่กระนั้นก็ตามบางตัวได้พัฒนาไปบ้าง ตัวอย่าง

	อักษร สมัยลิไท	ฝักขาม พ.ศ.1954	ฝักขาม พ.ศ.2043
ก	ก	ก	ก
ข	ข	ข	ข
ช	ช	ช	ช
ซ	ซ	ซ	ซ
ฅ	ฅ	-	ฅ
ฌ	ฌ	-	ฌ
ญ	ญ	ญ	ญ, ฌ

	อักษร สมัยลือไท	ฝักขาม พ.ศ. 1954	ฝักขาม พ.ศ. 2043
ธ	ธ	ธ	ธ ๘
ม	ม	ม	ม
ย	ย	ย	ย

- 1) ศิลปินวัดสุวรรณวิหาร พ.ศ. 1954
- 2) ศิลปินพิพิธภัณฑ์ จังหวัดลำพูน เลขทะเบียน ลพ. 15 พ.ศ. 2043
- 3) พยัญชนะตัวอื่น ๆ รูปเหมือนกันจึงไม่ได้แสดงให้ดู

2. รูปสระ

สระอักษรไทยฝักขามมี 22 รูป ทรวดทรงส่วนใหญ่เป็นทรงกลม เหมือนสระอักษรธรรมล้านนา แต่มีบางลายมือได้ประดิษฐ์เป็นรูปบาปพ้อ (สระ อี อี้ อึ อือ) บ้าง ประดิษฐ์เป็นทรงสี่เหลี่ยมบ้าง รูปสระประดิษฐ์พบจำนวนน้อย จึงไม่ถือว่าเป็นการวิวัฒนาการรูปสระ เพราะโดยทั่วไปยังใช้ทรงกลมมน เช่น เดิม

สระอักษรไทยฝักขาม 22 รูป ดังนี้

จ	อะ	า	อา	อิ	อิ	อึ	อึ
ค	อี	อุ	อุ	เอ	เอ	แอ	แอ
เ	อะ	โ	ออ	เอ	เอ	เอ	เอ
เ	เอ	อ	อ	อ	อ	อ	อ
เ	อ	เ	เ	เ	เ	เ	เ

3. วรรณยุกต์

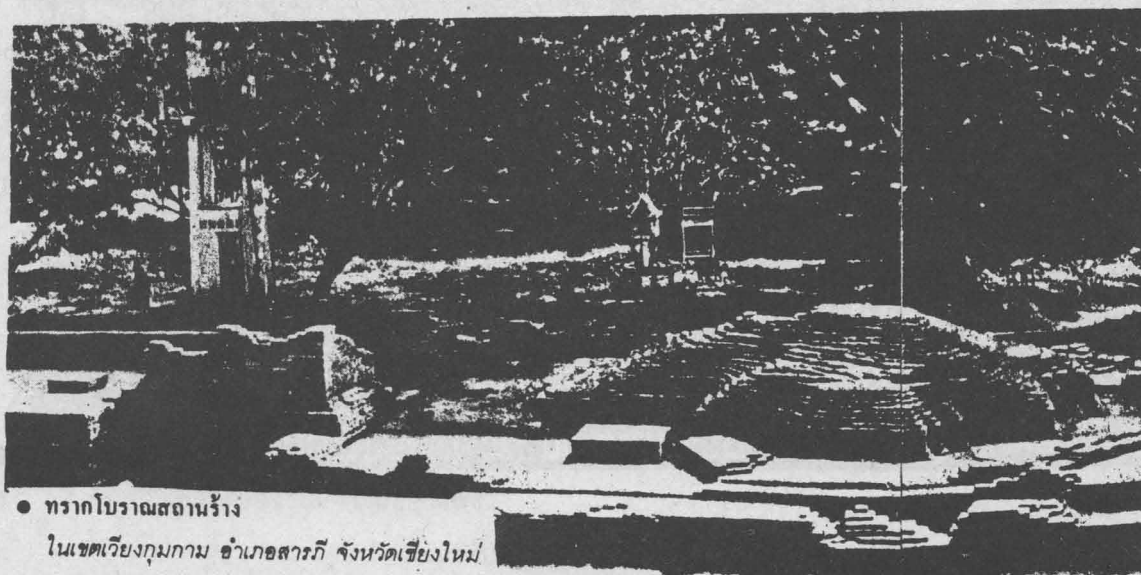
อักษรไทยฝักขามมีวรรณยุกต์ใช้ 2 รูป คือ เอก กับ โท วรรณยุกต์ทั้งสองได้ปรากฏใช้อยู่ในศิลาจารึกตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 เช่น ศิลาจารึกเลขทะเบียน ลพ.15 (ลำพูน) พ.ศ.2043 ศิลาจารึกเลขทะเบียน ลป.71 (ลำปาง) พ.ศ.2045 ส่วนศิลาจารึกวัดพระธาตุดจอมทอง เลขทะเบียนชม.17 พ.ศ.2099 เชียงใหม่ ใช้วรรณยุกต์เอก และ โท สม่่าเสมอดีมาก หลังจากนั้นก็พบว่ามีการใช้วรรณยุกต์เอก และ โทในอักษรไทยฝักขามสืบต่อมา

รูป เอก และ โท เหมือนกับอักษรไทย

4. เครื่องหมาย

ตัวเลขใช้เลขแบบเดียวกับเลขอักษรธรรมล้านนา ที่เรียกว่า "เลขในธรรม" ไม่นิยมใช้เลขโหรา เหมือนสมัยหลัง ๆ ฉะนั้นรูปสัณฐานของตัวเลขให้ดูจากเลขอักษรตัวธรรมข้างต้น

เครื่องหมายอื่น ๆ นิยมนำเครื่องหมายของอักษรธรรมล้านนาใช้ปะปนอยู่บ้าง ฉะนั้นจึงไม่แสดงไว้ในที่นี้

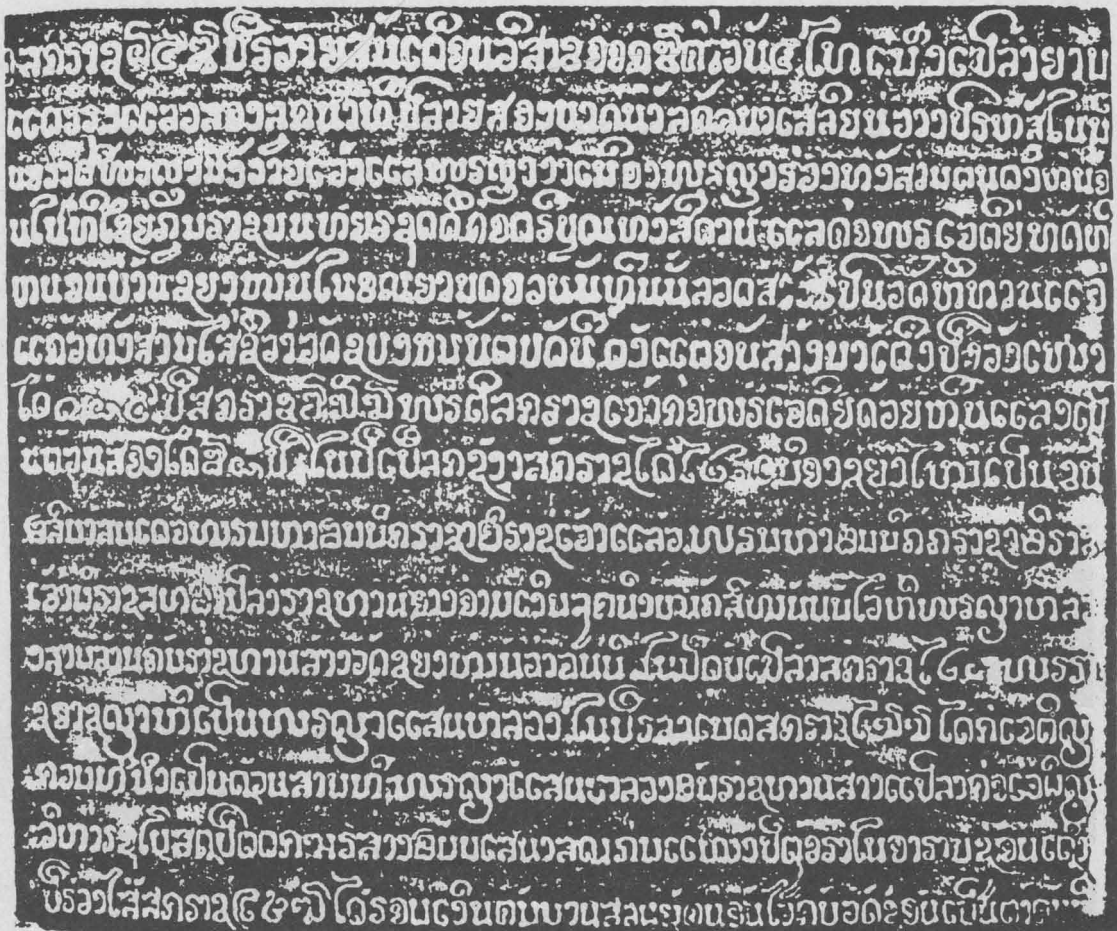
● ทรางโบราณสถานร้าง
ในเขตเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

5. อักษรวิธี

อักษรวิธีอักษรไทยฝักขาม โดยส่วนรวมเหมือนอักษรวิธีไทย เพียงแต่มีพยัญชนะตัวครึ่งของอักษรยวน หรืออักษรธรรมล้านนาเข้ามาปะปนบ้าง เนื่องจากอักษรไทยฝักขามไม่ใช้ในเอกสารภาคเหนือปัจจุบัน จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องอธิบายระบบอักษรวิธีโดยละเอียด หากผู้สนใจจะเรียนรู้จริงๆ ให้ดูจากอักษรวิธีอักษรไทยน้อย ในบทที่ 6

ตัวอย่างอักษรไทยฝักขาม จากศิลาจารึกวัด เชียงมัน อ. เมือง เชียงใหม่

พ.ศ. 2124

ตารางเทียบตัวอักษรไทยฝักขามช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2
(ระหว่าง พ.ศ.1954-2158 กับ พ.ศ.2339-2370)

	พ.ศ. 1954	พ.ศ. 2339		พ.ศ. 1954	พ.ศ. 2339		พ.ศ. 1954	พ.ศ. 2339	รูปสระ (ไม่คงเปลี่ยนแปลง)				
	2158	2370		2158	2370		2158	2370	อะ	โ	เ	อ	
ก	ก	ก	ร	ก	-	พ	พ	-	อะ	โ	เ	อ	ก
ข	ข	ข	ท	-	-	ภ	ภ	ภ	อา	-	-	อา	ข
ฃ	ฃ	ฃ	ฃ	ฃ	-	ม	ม	ม	อิ	เ	เ	เอ	ฃ
ค	ค	ค	ฅ	ค	ค	บ	บ	บ	อิ	เ	เ	เอ	ค
ฅ	ฅ	ฅ	ก	ค	ค	ร	ร	ร	อิ	เ	เ	เอ	ฅ
ฆ	ฆ	-	ค	ค	ค	ด	ด	ด	อิ	เ	เ	เอ	ฆ
ง	ง	ง	ด	ง	ง	ว	ว	ว	อุ	เ	เ	เอ	ง
จ	จ	จ	ท	จ	จ	ศ	จ	จ	อุ	เ	เ	เอ	จ
ฉ	ฉ	ฉ	ช	ฉ	ฉ	ษ	ษ	ษ	เอ	-	-	เอ	ฉ
ช	ช	ช	น	ช	ช	ส	ช	ช	เอ	เ	เ	เอ	ช
ฌ	ฌ	ฌ	บ	บ	บ	ห	บ	บ	โอะ	เ	เ	เอ	ฌ
ฎ	-	-	บ	ฎ	ฎ	ท	ฎ	-	เลข ใช้เลขในธรรมของอักษร ขาน หรือ ธรรมทานา				
ฏ	ฏ	ฏ	ด	ฎ	ฎ	ด	ฎ	ฎ					
ฐ	ฐ	ฐ	ด	ฎ	ฎ	ด	ฎ	ฎ					
ฑ	ฑ	ฑ	ท	ฑ	ฑ	ด	ฑ	ฑ					

อักษรไทยล้านนา (ฝักขาม)

จารึกเจ้าพรหมจินดา และเจ้าสมุทรมงคลรุจี
เลขทะเบียนจารึก พร.๕ อักษรไทย (ฝักขาม) ภาษาไทย
ปัจจุบันอยู่ที่ ห้องสารระการเรียนรู้ โรงเรียนแพร่พิริยาลัย จังหวัดแพร่

อักษรไทยล้านนา (อักษรฝักขาม)*

อักษรไทยล้านนา หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อักษรฝักขามเป็นชื่อเรียกตัวอักษรประเภทหนึ่งที่นิยมใช้บันทึกเรื่องราวต่างๆ บนหลักศิลาจารึกในอาณาจักรล้านนา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๔^๑ มีรูปลักษณะที่ใกล้เคียงกับอักษรไทยโบราณแบบอักษรไทยสุโขทัย แต่ตัวอักษรจะพอมสูงและโค้งงอมากกว่ามีลักษณะเหมือน “ฝักมะขาม” จึงได้ชื่อว่าตัวฝักขามหรืออักษรฝักขาม

เมื่อศึกษารูปแบบของตัวอักษรและประวัติศาสตร์ล้านนาแล้ว สรุปได้ว่า อักษรไทยล้านนา หรืออักษรฝักขามเป็นตัวอักษรที่ได้แบบอย่างไร้จากอักษรไทยสมัยพระเจ้าลิไทย เมื่อครั้งพระเจ้ากือนาโปรดให้ราชทูตไปอาราธนาพระสุมนเถระจากสุโขทัยขึ้นไปฟื้นฟูพุทธศาสนาที่เมืองเชียงใหม่ และการขึ้นไปฟื้นฟูพุทธศาสนาที่ลี้ลับกวางศ^๒ ที่เมืองเชียงใหม่ครั้งนี้ ท่านยังนำเอาความรู้ด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งได้นำเอาตัวอักษรไทยสุโขทัย สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ไปเผยแพร่อีกด้วย ดังปรากฏหลักฐานในจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน ซึ่งถือว่าเป็นจารึกอักษรไทย ภาษาไทยเก่าแก่ที่สุดที่พบในล้านนา^๓ ต่อมาอักษรไทยสุโขทัยนี้ได้พัฒนาการตามขั้นตอนจนเป็นอักษรไทยล้านนา หรืออักษรฝักขาม และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปจนถึงอาณาจักรล้านช้างและเมืองเชียงคองในสหภาพพม่าด้วย จวบจนกระทั่งอาณาจักรล้านนาเสียเอกราชแก่พม่า รวมทั้งปัจจัยประกอบอื่นๆ อีกบางประการ เช่น ความเป็นอิสระในอักษรธรรมล้านนา และมีอักษรรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้นใช้ เป็นต้น จึงทำให้ไม่มีการใช้ตัวอักษรชนิดนี้อีกเลย

เนื้อหาของจารึกที่ใช้อักษรไทยล้านนา หรืออักษรฝักขาม มักเป็นเรื่องราวการก่อกำเนิดของ เช่น พระพุทธรูป ศาสนสถาน ไร่ นา ข้าคน และเงินทองให้แก่วัดในพระพุทธศาสนาตลอดจนประวัติการสร้างวัดหรือสถานที่สำคัญ เป็นต้น จารึกอักษรไทยล้านนา หรืออักษรฝักขามที่เก่าแก่ที่สุด คือ จารึกลำพูน ๙^๔ ปรากฏพุทธศักราช ๑๙๕๕ และจารึกไทยล้านนา หรืออักษรฝักขามที่ใหม่ที่สุด คือจารึกเชียงใหม่ ๓๐^๕ จารึกพุทธศักราช ๒๓๓๐ รวมระยะเวลาห่างกันถึง ๔๑๖ ปี แต่ระยะเวลาที่อักษรไทยล้านนาได้รับความนิยมสูงสุดนั้นอยู่ในช่วงระยะเวลาเพียง ๒๐๐ ปีแรก เท่านั้น

* นางสาวชญาณต์ม์ จินดารักษ์ นักภาษาโบราณปฏิบัติการ ตรวจสอบชำระและปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๕๓

^๑ กรรณิการ์ วิลลเกษม, **อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ**, นครปฐม : แผนกบริหารกลางสำนักงานอธิการบดี พระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖, หน้า ๑๘.

^๒ **เรื่องเดิม**, หน้า ๑๔.

^๓ ลินชัย กระบวนแสง และจินตนา ตรีสุวรรณ, **อักษรไทยภาคเหนือ**, พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๗, หน้า ๒.

^๔ ชื่อจารึกกษัตริย์ราชวงศ์มังราย

^๕ ชื่อจารึกวัดศรีคำมพู

รูปพยัญชนะ มี ๒ ประเภท คือ

consonants

๑. รูปพยัญชนะเดี่ยว มี ๔๑ ตัว^๑ คือ

ก ข ฃ ค ฅ ฆ ง

ก ข ฃ ค ฅ ฆ ง

จ ฉ ช ซ - ญ, ฎ

จ ฉ ช ซ ฌ ญ

ฎ ฏ ฐ ฑ - ฒ ณ

ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ

ด ต ฒ ท ฐ น

ด ต ฒ ท ฐ น

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม

ย ฤ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ

ย ฤ ฌ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ

ฮ ฬ อ ฮ

ฮ ฬ อ ฮ

๒. รูปพยัญชนะประสม คือการนำพยัญชนะสองตัวมาเขียนต่อเนื่องกันให้เป็นรูปเดียวโดยใช้เส้นหลังของพยัญชนะตัวหน้าเป็นเส้นหน้าของพยัญชนะตัวหลังด้วย ในกรณีที่เป็นพยัญชนะควบในลักษณะของอักษรนำ และใช้ในกรณีที่เป็นคำที่ไม่มีรูปสระคั่นระหว่างพยัญชนะต้นและตัวสะกด มี ๘ รูป คือ

คน - คน , คน

ligatures

คน - คน

คน - คน

คน - คน

หญ - หญ

หน - หน , หน

หม - หม , หม

หล - หล , หล

รูปสระ มีทั้งหมด ๒๒ รูป

vowels

สระแต่ละรูปจะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยตามลักษณะลายมือของผู้เขียน ดังนี้

อะ - +๐ , +๑

อา - +๑ , +๑

อิ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]	อี	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]
อึ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]	อือ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]
อุ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]	อุ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]
เอ	-	◌ [◌] , ◌ [◌]	แเอ	-	◌ [◌] , ◌ [◌]
ไอะ	-	◌ [◌] , ◌ [◌]	ไอ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]
ออ	-	◌ [◌]	เออ	-	◌ [◌]
เอีย	-	◌ [◌] , ◌ [◌]	เอือ	-	◌ [◌]
อัว	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]	อำ	-	◌ [◌] , ◌ [◌]
โอ	-	◌ [◌]	โอ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]
เอา	-	◌ [◌]	ฤ	-	◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌] , ◌ [◌]

วรรณยุกต์

tone marks

รูปวรรณยุกต์มี ๒ ชนิด แต่พบไม่มากนัก คือ

๑. รูปวรรณยุกต์เอก ◌[◌] , ◌[◌]
๒. รูปวรรณยุกต์โท ◌[◌] , ◌[◌] , ◌[◌]

เลข

numerals

๑	-	๑ , ๑ , ๑
๒	-	๒ , ๒ , ๒
๓	-	๓ , ๓ , ๓
๔	-	๔ , ๔ , ๔
๕	-	๕ , ๕ , ๕ , ๕
๖	-	๖ , ๖ , ๖
๗	-	๗ , ๗ , ๗
๘	-	๘ , ๘ , ๘
๙	-	๙ , ๙ , ๙
๐	-	๐

เครื่องหมายพิเศษต่างๆ ทำหน้าที่ต่างๆ กัน ดังนี้

special characters

๑. เป็นเครื่องหมายแทนรูปสระ มี ๓ ประเภท คือ

๑.๑   ๐̂ , ๐̄ , ๐̆

เครื่องหมายแทนรูปสระอะ ในคำที่มีตัวสะกด เหมือน “ไม้หันอากาศ” ในภาษาไทย แต่มีรูปร่างต่างๆ กัน และวางไว้ที่กลางหรือหางพยัญชนะต้น หรือต่อจากหางตัวสะกดก็ได้ ดังตัวอย่าง

วน̂   -   วน̄   =   วัน (พย. ๘)^๑

ทัง   -   ทัง   =   ทัง (พย. ๒๓)

วน̆   -   วน̄   =   วัน (พย. ๔๖)

รก̂ษา   -   รก̄ษา   =   รักษา (พย. ๔๖)

จัน̆   -   จัน̄   =   (วัน) จันทร์ (พย. ๔๗)

๑.๒   ๐̂̄ , ๐̂̄̄ , ๐̂̄̄̄ , ๐̂̄̄̄̄

four forms of sara -o

เครื่องหมายแทนรูปสระโอะ ในคำที่เขียนโดยไม่มีเครื่องหมายสระ โอะ กำกับ ดังตัวอย่าง

สม̂นะณ̂ถ   -   สม̄นะณ̄ถ   =   สมณถ (พย. ๑๓)

^๑ อักษรย่อและตัวเลขในวงเล็บนี้ หมายถึง เลขทะเบียนประจำจารึกของแต่ละจังหวัด เช่น พย. ๘ หมายถึงจารึกพบที่จังหวัดพะเยา ลำดับที่ ๘ ขร. ๑ หมายถึง จารึกพบที่จังหวัดเชียงราย ลำดับที่ ๑ เป็นต้น โดยใช้พยัญชนะ ๒ ตัว แทนชื่อย่อของจังหวัดต่างๆ เช่น ชม. แทน เชียงใหม่ ลป. แทน ลำปาง ลพ. แทน ลำพูน พร. แทน แพร่ และ นน. แทน น่าน เป็นต้น

ณีน	-	ตน	=	ตน (พย. ๑๓)
งิ	-	อง	=	องค์ (พย. ๑๓)
สึเดอ	-	สมเดจ	=	สมเด็จพระ (พย. ๔๕)
อุบาสกั	-	อุบาสก	=	อุบาสก (พย. ๑๓)
ขมขืน	-	ขมขืน	=	ขมขืน (พย. ๔๖)
กัถิ	-	กต	=	กต (พย. ๔๙)

๑.๓   ◌̇ , ◌̈ , ◌̉ , ◌̋ , ◌̌ , ◌̍ , ◌̎

six forms of sara -๖๖

เครื่องหมายแทนรูปสระออ มักเขียนไว้บนพยัญชนะที่ออกเสียงสระออ มีค่าเท่ากับนิคหิต ในภาษาไทย ดังตัวอย่าง

๓̈	-	ต̈	=	ต่อ (พย. ๑)
๓̉	-	พ̉	=	พื่อ (พย. ๔)
๓̋	-	ค̋	=	คี่ (พย. ๑๓)
๓̌	-	ค̌	=	คี่ (พย. ๑)
๓̍	-	จ̍	=	จ่อ (พย. ๔๖)

๒. เป็นเครื่องหมายกำกับการออกเสียงในคำหลายพยางค์ มีรูปแบบใกล้เคียงกับเครื่องหมายแทนเสียงสระออ และมักเขียนบนพยัญชนะที่ไม่มีรูปสระกำกับอยู่ เพื่อให้อ่านออกเสียงผสมสระอะครึ่งเสียง หรือเพื่อให้ออกเสียงอีกพยางค์หนึ่งต่างหากก็ได้ มี ๕ รูปแบบ คือ

ดังตัวอย่าง $\overset{|}{+}$, $\overset{\circ}{+}$, $\overset{+}{+}$, $\overset{\grave{}}{+}$, $\overset{\`}{+}$

five forms of (what is this?)

กํำ   -   กํำ   =   กระทำ (พย. ๔๔)

บํยาว   -   พํยาว   =   พระยา (พย. ๒๙)

บํรบวน   -   บํรบวน   =   บรรวน (พย. ๑๓)

พํญา   -   พยํ   =   พญา (พย. ๑๐)

มํหา   -   มํหา   =   มหา (พย. ๓)

มํหา   -   มหา   =   มหา (พย. ๑)

ชํงา   -   ชงา   =   ชง่า (ลป. ๒)

อํรหัน   -   อํรหัน   =   อรหันต์ (ขร. ๗)

พรํ   -   พรํ   =   พระ (ขร. ๗)

๓. เป็นเครื่องหมายซ้ำพยัญชนะ หรือซ้ำคำ ทำหน้าที่เหมือนเครื่องหมาย “ไม้ยมก” ในปัจจุบัน โดยเขียนเป็นรูปเลข ๒ บนพยัญชนะหรือคำที่ต้องการให้อ่านออกเสียงซ้ำอีก ๑ ครั้งมีรูป คือ $\overset{๒}{+}$ $\overset{๑}{+}$

reduplication sign

หมึ๒งา   -   หมึ๑งา   =   หมึ่นงา (พย. ๖)

พระเป็นเจ้าของเจ้าเมือง - พระเป็นเจ้าเมือง = พระเป็นเจ้า เจ้าเมือง
(พย. ๔๖)

๔. เป็นเครื่องหมายขึ้นต้นเรื่อง ลงท้ายจบเรื่อง หรือคั่นระหว่างข้อความ รูปเครื่องหมายเหล่านี้จะเขียนระดับเดียวกับรูปพยัญชนะ สังเกตได้ง่ายเพราะจะอยู่ตอนต้นข้อความ หรือจบข้อความเป็นส่วนใหญ่ พบที่แทรกอยู่ระหว่างข้อความน้อยมาก มีรูปร่างต่างๆ กัน ดังนี้

punctuation symbols

๔.๑ เครื่องหมายขึ้นต้นข้อความ มีรูปดังนี้

,, , , ๐๐๐||

๔.๒ เครื่องหมายลงท้ายข้อความ มีรูปดังนี้

||| , , ๐๓

๔.๓ เครื่องหมายคั่นข้อความ มีรูปดังนี้

๑๑ , , | , ~

ดังตัวอย่าง

๑๑เจ้าหมื่นท้าวลูกหมื่น - // เจ้าหมื่นท้าวลูกหมื่น = เจ้าหมื่นท้าวลูกหมื่น
(ขร. ๑)

อย่ากลัวเวลาเตเต /// - อย่ากลัวเวลาเตเต /// = อย่ากลัวเวลาเตเต ///
(ขร. ๖๑)

| ๘๗๕ ~ ตัว - ๘๗๕ ตัว = ๘๗๕ ตัว (พย. ๑๒)

อักขรวิธีของอักษรไทยล้านนาและข้อสังเกตบางประการ

อักขรวิธีของอักษรไทยล้านนาโดยทั่วไปจะมีลักษณะเหมือนกับภาษาไทย คือ สามารถวางสระที่ใช้ประสมคำไว้ได้รอบตัวพยัญชนะแต่จะมีลักษณะพิเศษบางประการที่เป็นข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัด ดังนี้

๑. การวางไม้หันอากาศไม่แน่นอน อาจวางไว้ที่เส้นหลังของพยัญชนะต้น หรือเส้นหน้าของตัวสะกด หรือเส้นหลังของตัวสะกด หรือลากต่อจากเส้นหลังของตัวสะกด ดังตัวอย่าง

กับ - กับ = กับ (พย. ๑๔)

mai hanakat

วัน - วัน = วัน (นน. ๑)

ทล้ง	-	ทล้ง	=	ทล้ง (พย. ๑๒)
ครว	-	ครว	=	ครว (พย. ๒)
กล้งเกลา	-	กล้งเกลา	=	กล้งเกลา (พย. ๒)
ท้งทลาย	-	ท้งทลาย	=	ท้งทลาย (พย. ๒)

นอกจากตัวอย่างดังกล่าวแล้ว ยังมีการใช้พยัญชนะสะกด ๒ ตัว เป็นไม้หันอากาศและตัวสะกดตามอักษรวิธีในอักษรไทยสุโขทัย แต่พบไม่มากนัก เช่น

ชว	-	ชว	=	ชัว (พย. ๔๔)
ครว	-	ครว	=	ครว (พย. ๔๔)
รก	-	รก	=	ร็ก (พร. ๒)
อน	-	อน	=	อัน (พร. ๓)

doubled consonants can be used instead of mai hanakat

๒. มีการนำเชิงตัวอักษรตามแบบอักษรวิธีในอักษรธรรมล้านนาบางตัวเข้ามาใช้เขียนปะปนในอักษรวิธีของอักษรไทยล้านนา แต่ไม่พบมากนักมีเพียงบางตัวอักษรเท่านั้น ดังตัวอย่าง

๒.๑ นำเชิงตัว ร มาเขียนแทนตัว ร เต็มตัว ในคำที่ออกเสียงเป็นพยัญชนะควบเป็นส่วนใหญ่ โดยวางไว้ใต้พยัญชนะที่นำ ร มาควบ เช่น

coeng Ro

วัดตอนคราม	-	วัดตอนคราม	=	วัดตอนคราม (พย. ๒)
ศักราช	-	ศักราช	=	ศักราช (ขม. ๒๗)
ทกรรย	-	ทกรรย	=	ทกรรย (พย. ๓)
พระ	-	พระ	=	พระ (พย. ๓)

พฺรม	-	พรม	=	พรม (พย. ๒๖)
โคโร	-	โคร	=	โคร (พย. ๔๖)

๒.๒ นำเชิงตัว ส หรือ ซ มาเขียนแทนตัว ส หรือ ซ เต็มตัวในคำที่มีตัวสะกด ๒ ตัว โดยซ้อนไว้ใต้พยัญชนะสะกดตัวแรก เช่น

coeng soSeua or soRusi

ริกฺส	-	ริกส	=	ฤกษ์ (พย. ๔๖)
ฤกฺษ	-	ฤกษ	=	ฤกษ์ (พร. ๙)
ฤกฺษ	-	ฤกษ	=	ฤกษ์ (พย. ๑๔)
ริกฺษ	-	ริกษ	=	ฤกษ์ (พย. ๑๑)

๒.๓ ใช้ตัวเชิง ม เขียนแทนตัว ม เต็มตัวในคำที่มาจากภาษาบาลี เช่น

coeng mo

อุตฺม	-	อุตมม	=	อุตมะ (ชร. ๗)
อาธฺรม	-	อาธรม	=	อาธรรม (พย. ๓)

๒.๔ ใช้ตัวเชิง ย เขียนแทนตัว ย เต็มตัวทั้งในกรณีที่เป็นพยัญชนะควบในลักษณะอักษรนำ และตัวสะกด เช่น

พฺญา	-	พญา	=	พญา (พย. ๒๑)
------	---	-----	---	--------------

coeng yo

สังขยา - สังขยา = สังขยา (พย. ๑๓)

พยว - พยว = พะเยา (พย. ๑๒)

พยารว - พยารว = พญารว (พย. ๑๐)

ทำนย - ทำนย = ทำนย (ชร. ๑๕)

๒.๕ มีการนำตัวเชิง น มาใช้เป็นตัวสะกดแทนตัว น เต็มตัว เช่น

coeng no

เป็น - เป็น = เป็น (ชร. ๑๕)

ตุน - ตุน = ตุน (ชร. ๑๕)

๓. คำที่ประสมสระเอีย สามารถเขียนได้ ๒ รูปแบบ คือ

๓.๑ คำที่ประสม สระเอีย มีตัวสะกด ใช้รูปสระเป็นพยัญชนะตัว ย เพียงตัวเดียว เขียนเรียง

ต่อจากพยัญชนะต้นแล้วตามด้วยตัวสะกด เช่น

yo yak can represent sara -ia

กวยน - กวยน = เกวียน (ชร. ๕)

เดนจยง - เดนจยง = เดือนเจียง (ชร. ๓๓)

ชยงราย - ชยงราย = เชียงราย (ชร. ๓๖)

ทยง - ทยง = เทียง (พย. ๔)

วยงขยงแสน - วยงขยงแสน = เวียงเชียงแสน (พย. ๑๓)

จ่านยร - จ่านยร = จำเนียร (พย. ๔๖)

๓.๒ คำที่ประสมสระเอีย ไม่มีตัวสะกดเขียนได้ ๒ รูป คือ ะย และ ะย็ เช่น

เพี้ย - เมี้ย = เมีย (ขม. ๑)

เพี้ย - เมี้ย = เมีย (พย. ๑๔)

เปี้ย - เบี้ย = เบี้ย (พย. ๕๙)

๔. คำที่ประสม สระออ ไม่มีตัวสะกดเขียนได้ ๒ วิธี คือ

fon thong and alternates
represent sara -oo

๔.๑ เขียนโดยไม่มี อ เคียง แต่ใช้เครื่องหมายกำกับการออกเสียงแทน อักษรวิธีแบบนี้นิยมใช้

ค่อนข้างมาก เช่น

ฟ๋ - ฟั = ฟ้อ (ลพ. ๒๑)

หล๋ - หลั = หล้อ (ลพ. ๕๙)

ต๋ - ตั = ต้อ (ขม. ๑๓)

ว๋ - วั = วระ (ขม. ๑)

หม๋ - หมั = หมอ (พย. ๕)

ข๋ - ขั = ขอ (ลพ. ๒๐)

บ๋ - บั = บ่ (ขร. ๑)

ก๋ - กั = ก้อ (ลป. ๑)

หน๋ - หนั = หน้อ (ลป. ๖)

๔.๒ เขียนโดยมีตัว อ เคียง และใช้เครื่องหมายกำกับกับการออกเสียงด้วย เช่น

ก๊อ - กอ = ก่อ (ขร. ๗)

ท้อธมม - ท้อธมม = ทอธรรม (ขม. ๑๒)

๕. ในกรณีที่เป็นคำประสมสระออ และมี ย เป็นตัวสะกด ใช้รูปพยัญชนะพิเศษที่มีลักษณะเป็นตัว ย แต่หางยาวกว่า มีรูป คือ ย, ยี, ยิ เช่น

yo haang yao represents
oAng+yoYak

น้ย - นอัย = น้อย (ขร. ๖๓)

รย - รอัย = ร้อย (พย. ๓)

อย - ออัย = อ้อย (พย. ๑)

ขย - ขอัย = ข้อย (พย. ๔)

นอกจากนั้น ยังสามารถนำมาใช้เป็นพยัญชนะต้นประสมสระอื่นๆ ได้ มีค่าเท่ากับคำที่เขียนในภาษาไทย เป็น อย หรือ หย เช่น

ยาดนำ - อัยาดนำ = หยาดน้ำ (พย. ๔๔)

ยู่ - อัยู่ = อยู่ (พย. ๓)

ย่า - อัย่า = ย่า (พย. ๔๖)

๖. คำที่ประสมสระเอือ มีตัวสะกดในภาษาไทย อักษรวิธีของอักษรไทยล้านนาเขียนได้ ๒ วิธี คือ

๖.๑ ใช้สระ เ็ + ตัวสะกด หรือ เ็ + ตัวสะกด เช่น

เม็ง - เม็ง = เมือง (ขร. ๒)

เง็น - เง็น = เงิน (ลพ. ๑๐)

เร็น - เร็น = เรือน (พย. ๔)

๖.๒ ใช้สระ เือ + ตัวสะกด หรือ เือ + ตัวสะกด เช่น

เด็ยน - เดือน = เดือน (ขร. ๖๓)

เร็ยน - เรือน = เรือน (ขร. ๓๖)

เด็ยน - เดือน = เดือน (ขร. ๖๓)

๗. การเขียนคำ (การประสมคำ) ในภาษาบาลีสันสกृतส่วนใหญ่ไม่เน้นความถูกต้องของรูปคำ แต่เขียนเพื่อให้ได้เสียงตามที่ต้องการเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องพิจารณาบริบทของคำนั้นประกอบด้วย เช่น

มตต - มคต = มคธ (ลป. ๗)

คัมพริ - คัมพริ = คัมภีร์ (พย. ๑๓)

สมพราน - สมพราน = สมภาร (ลป. ๕)

๘. อักษรไทยล้านนาส่วนใหญ่พบใช้ในล้านนา ดังนั้นจึงมีการใช้ศัพท์ภาษาถิ่นล้านนาประกอบด้วย ผู้อ่านจึงต้องมีความรู้และความเข้าใจในศัพท์ภาษาถิ่นด้วย เช่น

ชื้อ - หื้อ = ให้ (ชม. ๑๗)

ฮื้อ - ฮ้อย = ช่วย (ลพ. ๑๕)

ฮู่:ทยา - ฝุระทยา = ปัญญา (ลพ. ๑๘)

เพื่อให้เกิดทักษะ ความรู้ และความเข้าใจในการฝึกอ่านอักษรไทยล้านนา จึงได้นำศิลาจารึกชื่อ จารึกวัดหนองหนาม จังหวัดลำพูน^๑ (ลพ. ๒๓)^๒ ด้านที่ ๑ พร้อมคำปริวรรต คำอ่านปัจจุบัน และคำอธิบายศัพท์ โดย ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ มาประกอบท้ายบท เพื่อเป็นการฝึกหัด

^๑ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘, หน้า ๑๖๖-๑๗๓.

^๒ คงเดช ประพัฒน์ทอง, ศิลาจารึกในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหริภุญไชย, กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ม.ป.ป., หน้า ๖๑.

ศิลาจารึกวัดหนองหนาม จังหวัดลำพูน

หลักที่ ๖๘ จ.ศ. ๘๕๑ (พ.ศ. ๒๐๓๒)

ด้านที่ ๑

References

- ▶ **Culture, Sports and Tourism Department** (2013) Thai scripts: a 730-year history, Bangkok
- ▶ **Griffiths, A and C Lammerts** (2015) "Epigraphy: Southeast Asia" in Brill's Encyclopedia of Buddhism volume 1: literature and languages. Jonathan A Silk, Oskar von Hinüber, Vincent Eltschinger (eds.), Brill, Leiden and Boston, pp988–1009.
- ▶ **Hartmann, J F** (1986) "The spread of South Indic scripts in Southeast Asia" in Crossroads: an interdisciplinary journal of Southeast Asian studies, Center for Southeast Asian Studies, Northern Illinois University.
- ▶ **Ijima, A** (2009) "Preliminary notes on «the cultural region of Tham script manuscripts»" in Senri Ethnological Studies 74 pp15–32.
- ▶ **Lorrillard, M** (2004) "The diffusion of Lao scripts" in The literary heritage of Laos: preservation, dissemination and research perspectives. (ed. National Library of Laos): Vientiane, pp. 366–372.
- ▶ ——— (2009) "Scripts and history: the case of Laos" in Senri Ethnological Studies Volume 74 pp33–49.
- ▶ ——— (2019) "Research on the inscriptions in Laos: current situation and perspectives" in Writing for Eternity: a survey of Epigraphy in Southeast Asia, Daniel Perret (ed), EFEO.
- ▶ **Penth, H** (1986) "On the history of Thai scripts" in Siam Society Newsletter Vol 2 No 3.
- ▶ **รัช ปุณโณทก** (2009) FOL3102 (FL344) การอ่านจารึกสมัยต่าง ๆ, สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ▶ **Punnotok, T** (2009) FOL3102 (FL344) Thai palaeography, Ramkhamhaeng University Press, Bangkok.
- ▶ **Ronnakiat, N** (1992) "Evidence of the Thai Noi alphabet found in inscriptions" from the third international symposium on language and linguistics, Bangkok, Thailand.
- ▶ **อดุลย์ ตะพัง** (2000) FL347 ภาษาและอักษรอีสาน, สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ
- ▶ **Tapang, A** (2000) FL347 Northeastern Thai language and scripts, Ramkhamhaeng University Press, Bangkok.
- ▶ **อดุลย์ ตะพัง** (2006) FL346 ภาษาและอักษรไทยเหนือ, สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ
- ▶ **Tapang, A** (2006) FL346 Northern Thai language and scripts, Ramkhamhaeng University Press, Bangkok.
- ▶ **Vimonkasem K** (1981) Fakkham scripts found in northern Thai inscriptions, unpublished MA thesis, Silpakorn University
- ▶ **สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร** (2010) แบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ, กรุงเทพฯ
- ▶ **National Library Fine Arts Department** (2010) Ancient scripts textbook, Bangkok.